

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

משפטים

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2022 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד החלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת משפטים

- ב די תסדר קדמיהון - אמונה שהכל כפי החשבון והסדר הנכון
- ג כי ה' אמר לו קלל - אי אפשר להינזק מזולתו אם לא נגזר כן מלמעלה
- ו כי יצעק אלי ושמעתי - הקב"ה שומע תפילת 'כל' פה
- ז ועבדתם את ה' אלוקיכם - במעלת וחשיבות התפילה בציבור וסגולותיה
- י דם הברית - כריתת ברית עם הבורא במסירת דם נפשו אליו
- יג אם כסף תלוה - מצוות גמ"ח
- טו לא תענון - הזהירות שלא לענות נפש מישראל
- יז משנכנס אדר - עת רצון היום לנו

פרשת משפטים

כל כלי הבית העומדים על מכונם בדיוק במקום הראוי להם, וכל אותם תמיהות שהיו לו יפלו מאיליהם.

ובדבר הזה הוא ממש, אשר בני אדם לקוצר דעתם נדמה להם על הרברים אשר אירעו להם 'כי אינם במקומם', וברור להם כי רוצים להרע להם, אך לעתיד לבוא לעת יזרח אור שמשו של המשיח יתברר למפרע כי כך היה צריך להיות בלי שינוי כלל. וכן רמזו זאת בלשון הכתוב (תהילים פב ה) 'לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו', כי הבריות אין יודעים ומבינים על מה עשה ה' ככה, אך כל זאת הוא רק מאחר שבחשכה יתהלכו, אין להם אלא להדליק בקרבם את אור האמונה הזכה וממילא 'נסו הצללים', ויזכו להכיר ולדעת כי צדיק וישר הוא, ולא עולתה בו^א.

מעתה יש לפרש זאת בדברי אונקלוס 'ואלין דיניא די תסדר קדמיהון', ר"ל, שתסדר לפניהם את כל אותם ה'דינים', למען ידעו באמונתם שאם שורה על האדם 'אלין דיניא' - דינים רעים רח"ל הרי הם כפי 'הסדר' הנכון והראוי ביותר שצריך להיות, והכל על מקומו בתכלית הדקדוק, ורק קל דעות ה' הוא היודע מהו הסדר הנכון^ב לטובתו השלימה של האדם^ג.

די תסדר קדמיהון - אמונה שהכל כפי החשבון והסדר הנכון בפרשתן (כא א), 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', ובאונקלוס 'ואלין דיניא די תסדר קדמיהון'. וביאר בזה הגה"צ רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל מווייטצען (דבר צבי לליל הסדר) עפ"י מה שכתב הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע (דבר תורה ח"ט אות לב) שהנה יש המתרעמים ומתאוננים על רוע מזלם, ומבכים במר ליבם 'מה נשתנה' חלקנו מאחרים, מדוע באה עלינו הרעה הזאת, אמנם באמת כל 'תלונותיהם' אינם באות אלא לקוצר דעתם ושכלם, ש'נרמה' להם כי רעה וחשבות מנת חלקם אמנם, לו חבמו ישבילו לראות שאין כאן רעה כלל, והדבר דומה למי שנכנס באישון ליל לתוך ארמון המלוכה בעת שהחושך יכסה ארץ, ולכל פינה שפונה הוא נתקל בחפצים המונחים שם, כגון הכסאות והשולחן וכיו"ב, והרי הוא זועק ותמה, וכי לזה יקרא ארמון מלוכה, מקום שמונחים בו חפצים מפורזים 'בלי סדר', ונראה כי כל תכליתם הוא רק להכשיל את האיש אשר יתרע מזלו ויבוא אל הארמון... אין זה אלא מלך רע וחסר לב... אמנם פשיטא שאין לך שטות גדולה מזו, כי אין לו אלא להדליק נר ולהעלות את האור או להמתין עד לזריחת השמש, ואז יגלה בעיניו תפארת המלוכה, ויגלה את יופי והדר

א. כה ביאר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע את האמור בפרשתן (כא יד) 'וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות', שנרמז בזה, שפעמים בא היצר הרע 'להרוג' את האדם על ידי 'בערמה', שמכניס בו הרהורי 'חכמה' וערמה - שלא לקבל ולהאמין בתמימות ופשיטות, ולא יסכים רק למה שמבין בשכלו, ועל כך אמר הכתוב 'מעם מזבחי תקחנו למות', שצריך למסור נפשו כנגד אותו יצר הרע.

ויתבאר ביותר על פי מה ששמעתי מרב גדול וחשוב שליט"א לבאר את דברי רש"י בפרשת יתרו על הכתוב (יה ט) 'ויחד יתרו - וישמח יתרו, זהו פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה בשרו חדודין חדודין'. כי המהלך באמונה פשוטה הרי הוא מלא שמחה, אבל כשמתחיל עם 'פשעטלעך' (דרשות וחקירות) אז 'חידודין חידודין' - שטעכט עס פון אלע זייטן (הרי הוא נדקר בכל מיני דקירות). ואכן זה רצונו של היצר הרע 'הוא מלאך המות' להרגו בערמה, להביאו להיות 'חכם', כי בזה יהיה כולו 'חדודין חדודין'...

ב. ועל פי זה מבאר הטעם שליל א' דפסח נקרא בשם 'ליל הסדר', כי הלילה הזה הוא זמן חיזוק והשרשת האמונה בלב מתוך התבוננות בכל ניסי יציאת מצרים, וכאשר זוכים להשגת האמונה אכן רואים שכל הבריאה היא עם 'סדר' נכון, וכל דבר צריך להיות כך בעתו ובזמנו בלא שום שינוי כלל.

ג. אגב אורחא בענין יסורים וקושי, כתב המבי"ט בספרו הקדוש 'בית אלוקים' (שער התפילה פ"א) על הפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלוקיכם וברך את לחמך ואת מימך, והסירותי מחלה מקרבך', שלכאורה צריך ביאור מדוע שינה לשונו, פתח ב'וברך' בלשון נסתת, וסיים 'הסירותי מחלה' בלשון המדבר על עצמו, וז"ל המבי"ט. ואמר והסירותי ולא אמר 'והסיר' כמו שאמר 'וברך את לחמך' (בלשון נסתת), כי השגחת הא-ל יתברך על ברואיו להצילם מרעתם היא

או שיגנב ממנו הפציו ולאחר זמן ימצא הגנב ויחזיר לו כפל. והקדים הכתוב לומר בתחילת הפרשה 'ואלה המשפטים', שהוא על דרך שנאמר (תהילים לו ז) 'צדקתך כהררי קל משפטך תהום רבה', שבשם שאין לחקור את עומק התהום כמו בן אין לחקור אחר עומק דעתו ית', וכל אותם 'משפטים' הרי במהותם הינם 'צדקתך כהררי א-ל', שהכל הוא בצדק וברחמים.

בענין זה מרמו הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (עה"ת) במה דכתיב בפרשתן (כא יח-יט) 'וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף, ולא ימות ונפל למשכב וכו' רק שבתו יתן ורפוא ירפא'. ואיתא בגמרא (ב"ק פה.) 'ורפא ירפא - מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות'. וברש"י 'ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי' - פירוש, הרשות נתונה בידי החולה לדרוש ברופאים, ואין אומרים, אם הקב"ה הכהו כיצד יבוא לעשות כנגד רצונו יתב"ש ולרפאות עצמו, אלא בפירוש נתנה תורה רשות לפנות לרופא שירפאנו.

ולבאורה צריך ביאור, הרי פסוק זה מדובר כשהכה איש את רעהו, מדוע יש מקום לומר שאם ידרוש ברופאים הריהו מהלך כנגד רצון הבורא שהכה אותו, והרי לא הקב"ה הכהו אלא חברו. ומבאר ה'חפץ חיים', ללמדנו בא, שאף אם נראה לאדם שפלוגי הכה אותו, ידע שבאמת לא באה המכה מיד בשר ודם כלל, כי אין לו לאדם שום כח עצמי להזיק אם לא שנגזר בן מעילא, ורק 'רחמנא מחי' - הקב"ה הכהו, ולכן צריך רשות מיוחדת להתרפא¹.

בענין זה ביאר בספר 'אזור אליהו' (להגה"צ רבי אליהו לערמן אבד"ק וויסקיט, מתלמידי הרה"ק מקאצק זי"ע) מה שנאמר בפרשתן (כב כז) 'אלוהים לא תקלל', ותרגם אונקלוס 'דִּינָא לָא תְקִיל', כי מרומז בזה על כל הדינים ל"ע שהזהיר הכתוב שלא יקל ויזלזל בהם, כי אינם אלא לטובתו².

כי ה' אמר לו קלל - אי אפשר להיזק מזולתו אם לא נגזר בן מלמעלה

בפרשתן (כא א), 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', והקשה בספר 'אזור אליהו' (להגה"צ רבי אליהו לערמן זצ"ל) שנראה כל הפסוק כמוותר, מה בא לומר לנו, ומדוע לא פתחה הפרשה מיד ב'כי תקנה עבד עברי' (פסוק ב), עוד מקשה בדברי רש"י 'מה הראשונים (עשרת הדברות) מסיני אף אלו מסיני' (ומקורם בדברי המכילתא), ויש לתמוה מה החידוש בדבר, וכי תעלה על דעתך שמצוות התורה לא נאמרו מסיני. ומבאר כי הנה כל דיני המשפטים שבין איש לרעהו האמורים בפרשה מדברים באופן שאחד גרם נזק או הפסד ממון לזולת, וכדכתיב (פסוק יח) 'וכי יריבון אנשים', או 'כי ינצו אנשים' (פסוק כב), וכן 'כי יפתח איש בור' (פסוק לג), וכך בדיני גנב ובשאר העניינים, ובכדי שלא יטעה האדם לומר כי נזק זה נגרם לי מחמת 'פלוגי' והפסד זה מחמת אלמוני, וח"ו הנהגת העולם אינה בהשגחתו ית', על כן אמרו חז"ל 'מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני', להורות לנו כי הכל בידי שמים ואף אלו הנאמרים בפרשתן מסיני... כי מן השמים נגזר עליו שיבוא לו היוזק בממונו

יותר פרטית מהשגחתו עליהם להיטיב להם, כי הוא מיטיב לכל כדכתיב (תהלים קמה ט) 'טוב ה' לכל', אבל בענין ההצלה כשהם בצרה צריכים השגחה פרטית יותר בענין החמלה, ולזה ב'ברכה' אמר 'וברך' לשון נסתר, ובענין ההצלה או הרפואה כשהם בחולי ומדווה אמר והסירותי - כלומר אני אסיר המחלה מקרבך, באופן שתדעו ותשכילו ממוצא הדבר והחולי, כי אני הוא המציל והמרפא לכל חי, בהשגחתי הפרטית עליכם.

ד. וכמו שכתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שם עולם פ"ג בהג"ה ד"ה וכן) משל לאדם הטופח על חברו כדי להסיר אבק מבגדו, שאינו מקפיד על הכאתו אלא מכיר לו טובה על פעלו למען נקיונו, כך אותם 'הכאות' אינם אלא להסיר את האבק ולנקות אותנו...

ובדרך זה ביאר ב'בית יעקב' (אב"ד אלכסנדר) בלשון הכתוב בריש פרשתן 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', כי כל 'המשפטים' וה'דינים' הבאים על האדם ל"ע, אינם אלא רחמים גדולים (בשורשם), ורק 'לפניהם' - לפני האדם נראים הדברים כדינים, ולמה הדבר דומה לרופא המקיז דם או מניח עלוקות למצוץ דם החולה, שאין כאן שפיכות דם אלא רפואה, ואין כאן הרעה אלא הטבה...

ה. ידוע מאמר החכם לרמז בהאי קרא (משלי טז ז) 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו', במשל לאיש שנכנס לביתו לאחר עמל יום מפרך, וברצותו לשתות מים לרוויה, ניגש אל הברז (tap), פתחו, ו... אין בו מים, מה עשה, החל מסבב את הברז הנה והנה, ולא הועיל מאומה, טיפל בו עד ששברו ועדיין אין המים באים, הגדיל עשות וקנה

באר הפרשה - פרשת משפטים

ברז חדש, אך... עדיין לא בא קילוח המים, עד שהחל 'מטפל' בצינורות המוליכים את המים, וגם בזאת לא הועיל מאומה, עבר שם חברו וגער בו, מה לך מטפל בצינורותיך ובברזך, פנה נא אל שלטון העיר (עירייה) - הם המוליכים את המים לבתי העיר, הם ניתקו לך את חיבור המים מאחר שלא שילמת חובך על המים, כל עוד שלא תסדר התשלום עמם לא יועילו לך כל מיני 'חכמות', מריבות טיפולים וטצדקי שתנסה להביא את המים.

כיו"ב ייאמר לדידן, יוצא האיש לרחובה של עיר, ונדמה לו כי פלוני 'סגר' ועצר בעדו את הפרנסה, קרובו או ידידו הזיק לו את השידוך, שכנו הסתיר לו את אור החמה, נהג האוטובוס 'ברח' לו... איש פלוני גנב ממנו את ה'תור' בבנק או אצל הרופא... עד ששירך רגליו והגיע כחמשה מינו"ט (דקות) לפני סגירת הבנק והנה הכספומט (ATM) לא עובד - איזה בנק נחשל הבנק הלזה... זה קלקל את שמו הטוב וזה תפס את (תפקידו) מְשָׁרְתוֹ בעבודה פלונית, וכו' וכו'... מה עושה 'חכם' זה, מחליף ידידים, מדבר סרה בפלוני, מסתכסך עם השלישי, ולרביעי לא ימחל לעולם... שמע נא, לא הצינור ולא הברז בעל יכולת להביא מים, כיו"ב, אין בריה בעולם שיש בידה איזה כח בעולם, הכל מונהג ממעל... פנה נא אל האדרעס (כתובת) הנכונה, שם הוחלט לבטל את החברותא, השידוך, המינוי, התור, הפרנסה והחזקה... ממעל עצרו את השפע ורק משם יחזירו את השפע לידך. אז גם אויביו ישלים אתו - דעתו תשלו וטירוף הדעת שאחזו ייעלם מעליו, כי אז יהא בידו לקבל את כל הבא עליו בשמחה ונחת רוח.

ו. מעשה שהיה בשני ידידים בחורי חמד שלמדו באחת הישיבות הקדושות בארץ הקודש, שם האחד יעקב, ושם השני משה אהרן. בחורים אלו בגרו ועדיין לא בנו את ביתם. באחד הימים החליטו לצאת בצוותא לקנות את אומנות 'הנהלת חשבונות' (באוקייפער) - בכדי שיהיה להם אומנות בידיהם להביא טרף לביתם בבוא היום. אכן עשו השניים חיל בלימודם זה ולמדו את כל המקצוע על בוריו.

אחר זמן בנו שניהם בתים נאמנים בישראל. והנה יעקב נתקבל מיד לעבוד כמנהל חשבונות במפעל גדול (שכבר היו לו שלושה מנהלי חשבונות והוצרכו לרביעי), תיכף מצא יעקב חינו בעיני המנהל ושאר העובדים דשם. לאידך, רעהו משה אהרן לא מצא מקום לעבוד בו, והייתה פרנסת ביתו בדוחק. כל אותו הזמן ניסה מיודעו יעקב למצוא עבורו איזה מקום עבודה למען תבוא הרווחה לביתו. ביום מן הימים ראה יעקב כי במקום עבודתו מחפשים מנהל חשבונות חמישי - מיד פנה למנהל הגדול שיאות לקחת את ידידו משה אהרן והמליץ עליו שהוא מומחה גדול בניהול החשבונות. ואכן מכיוון שהמנהל רחש הערכה ליעקב, שמע לדבריו, והכניס את משה אהרן לעבוד במפעל, ומצב הפרנסה בביתו של משה אהרן הוטב להפליא.

כעבור תקופה הוצרך המנהל הראשי לעקור מקום מגוריו לעיר אחרת, והיה עליו לבחור מבין שאר מנהלי החשבונות - מי יזכה למלא מקומו מהיום והלאה, כי משכורתו של 'מנהל ראשי' הייתה פי כמה וכמה משאר העובדים. והנה, יעקב דידן שכאמור היה אהוב על המנהל הראשי היה בטוח בעצמו שהוא הראוי, והוא יזכה לקבל את התפקיד החשוב עם מתן שכרו הנאה, ומידי כמה דקות הביט בטלפון שלו האם המנהל כבר התקשר אליו בכדי 'לגמור' את הענין, אך טלפון זה בושש מלבוא.

למחרת היום קרא לו ידידו משכבר הימים - משה אהרן, ואמר לו, אחי ורעי, הבה נשתה לחיים לכבוד תפקידי החדש - למלא מקום המנהל הראשי... באותו רגע נוצרה מחיצה בתוככי לבו של יעקב בייחס לחברו משה אהרן - לבד ממחיצת הכותל שהפרידה בין מקום המנהל הראשי (החדש) לשאר העובדים. והיה יעקב מהלך מלא טענות כרימון הרי אני הכנסתי את משה אהרן הנה, והיאך הסכים לקחת תפקיד כזה לעצמו ולא אמר למנהל כי דין קדימה יש לי לפניו. אמנם מאחר שיעקב הלז ירא שמים הוא, על כן היה מתחזק באמונה - שהכל בידי שמים, אך תמיד היה שב להתעצב אל לבו, ובפרט כשמשא אהרן היה משמיע לאזניו מידי פעם שממשכורתו הגדולה הוא חוסך סכום ניכר בכל חודש לקראת נישואי צאצאיו בבוא היום, ושוב התחזק יעקב באמונה תמימה, אך עדיין געש ורעש לבו מכל המתרחש. כעבור עשר שנים, פנה 'שדכן' מפורסם אל יעקב ואמר לו, ברצוני להציע שידוך טוב עבור בנך כליל המעלות, זה עתה דיברתי עם משה אהרן ולו יש בת כלילת המעלות, והוא מוכן להעניק לבחור כבנך דירה שלימה בבני ברק, ואכן השידוך נסגר לטובה...

או אז נענה יעקב ואמר, הנה זה לי כעשר שנים שהנני מקנא במשה אהרן המרוויח סכום נאה שיוכל להעניק לבתו דירה שלימה, והייתי מתחזק באמונה, ואילו קב"ה אומר - מה יש לך לקנא בחברך, ומה הינך 'מתחזק' באמונה. הרי כל שכרו הרב שבו הינך מקנא, ניתן לו רק בכדי שבבוא העת ישתמש בו לצרכיך, ומה לך כי תלון על שהוא מתייגע במקומך...

נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי לא יכול לדבר מאומה, ולזה נחשב ש'ה' אמר לו קלל'.

ואם ככה יעשה וינהג שלא יחפש 'אשמים', ואף לא יתלה הדבר בעצמו שהוא נהג שלא כשורה וגרם לעצמו הפסד בידים⁸⁶, מובטח הוא שהקב"ה יעזרהו לחוציאו מאפילה לאורה. וכמו שפירשו (עפ"י דברי רבינו אברהם בן הרמב"ם) באמור בפרשתן (כא יג) 'ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינום שמה', כלומר, ואשר לא צדה - שאינו מחפש 'צד' וסיבה לתלות המאורע⁸⁷ אלא מאמין בכל ליבו כי האלוקים אינה לידו - שהקב"ה הוא שזימן לו אותו העניין, אזי אומר הקב"ה, א"כ שתולה בי אמונתו, הרי ושמתי לך מקום אשר ינום שמה, 'אסדר' לך מקום לנום ולברוח מכל הני חבילין דמעיקין, והכל יבוא על מקומו בשלום'.

ונודע מה שכתב בספר ה'תניא' (אגרה"ק כ"ה), וז"ל (בשינוי קצת). אמרו חז"ל כל הכועס כאילו עובר עכו"ם. והמעם מובן ליודעי בינה, לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' הייתה לו זאת, לא היה כועס כלל, ואף שחברו שהוא 'בעל בחירה' מקללו או מכהו או מזיק ממונו [ואכן, מזיק זה יתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו], אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום. ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' המחייה אותו, וכמו שאמר דוד המלך בעת ששמעי בן גרא קללו 'קללה נמרצת' - ה' אמר לו קלל' (ש"ב טו י). והיכן אמר ה' לשמע' (והרי לא שמענו מעולם ששמעי בכלל נביאי ה' היה), אלא שמחשבה זו שנפלה לשמע' בלבו ומוחו - מאת ה' באה לו. ורוח פיו המחי' כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, כי אילו

ז. ועל דרך זה הוכיח הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שם עולם' שער שמירת שבת פ"ג), שהנה אמר הקב"ה לאליהו הנביא (מלכים א' יז ט) 'קום לך צרפתה אשר לצידון וישבת שם הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך'. ולכאורה צריך ביאור, וכי אשה זו נביאה הייתה, ומהו הנה צויתי, שנראה שדיבר אל האשה האלמנה כדברו אל עבדיו הנביאים. אלא ביאורו, שלא כמידת בשר ודם מידת הבורא, כי בשר ודם ברצותו לצוות את רעהו, ידבר אליו בפה או לכל הפחות ישלח אליו מכתב, לא כן הקב"ה אשר בידו נפש כל חי, מכניס הוא בלב האדם את הרצון לעשות כך וכך, וזהו פירוש הכתוב 'הנה צויתי אשה אלמנה לכלכלך'.

ח. הנה מדרך העולם להתאנח לאחר מעשה שעשו ולא ראו בו סימן הצלחה כי 'חבל' שעשיתי כך וכך, היכן היתה דעתי וחכמתי... ומדוע עשיתי מעשה שטות זה, או מדוע דברתי כה וכה, אך לא שמו אל ליבם כי 'הדעה והדיבור לחי העולמים', כלומר שכל שיקול דעת שיש לו לאדם או כל דיבור שמוציא בשפתיו הכל הוא לחי העולמים - משל הקב"ה וברצונו.

ט. ידוע מה שכתבו הקדמונים כי 'הטבע' בגימטריא 'א-ל-ה-י-ם'⁽⁸⁶⁾, וכלומר, כי אף הנהגת הטבע מה' האלוקים היא. ושמעתי מצדיק אחד, כי עדיין מוטל עלינו 'לחשב' את החשבון, ולמצוא שגימטריא שלהם שווה... וכלומר, שאם לא יתן דעתו וישים אל לבו למצוא את ה'אלוקים', ישאר שקוע ב'טבע', וידמה בעיניו כי אכן אין זה אלא 'הטבע'... י. וכך כתב ה'אזור אליהו' לבאר במה שנאמר בתחילת הפרשה (כא ג) 'אם בגפו יבוא בגפו יצא' וז"ל, התורה הקדושה נותנת עצה איך לצאת מן כל מיני שעבודים המכונים בשם עבד היינו עול העולם הזה, שעל האדם להאמין באמונה שלמה שהכל מכוחו יתברך, ובכחו יתברך להוציאו מן השעבוד לגאולה וע"י זו האמונה בודאי יצא מצרה לרוחה. עכ"ל. ונרמז זאת באמרו אם בגפו יבוא בגפו יצא, כי 'בגפו' בגימטריא 'אמן'⁽⁹¹⁾ המורה על האמונה בה', ואם בגפו יבוא - שמשריש בקרבו את האמונה שהכל ממנו ית', אזי בגפו יצא - בזכות אותה אמונה יצא 'מעבדות לחרות' בכל העניינים.

סיפר הגה"ח רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל, שכידוע, בעת המלחמה שהיתה בעולם לפני מעט יותר ממאה שנה, ביקשו ה'טורקים' ששלטו בארץ ישראל לקחת לצבא גם את החרדים לדבר ה', והיתה אז עת צרה ליעקב, כאשר כל אחד ניסה להימלט מליפול בידיהם בכדי שלא ישלח לשדה הקרב, ואף רא"י עצמו התחבא בתוך מרתף ימים רבים, ורצה הרה"צ רבי אליעזר הכהן רוזובסקי זצ"ל המפורסם בשמו 'ר' לייזע' לעודדו ולחזקו, ואמר לו 'טוב ה' לכל (תהילים קמה ט), צי אלדינגס איז גיט אז מי לייגט צי דעם רבונו של עולם', כלומר שלכל מיצר ומצוקה טוב לפנות אל ה', שהוא כל יכול, לעזור ולהושיע את האדם מכל צרותיו. כי היודע שהכל תלוי רק בגזירת עליון אין

באר הפרשה - פרשת משפטים

כדכתיב 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני'. כלומר, אע"פ שבדין בא העבוט לידך, כי הלווית עליו מעותך, אעפ"כ תשיבנו לו. כי אם יצעק אלי המדה היא כך - שאשמע צעקתו. לפי שחנון אני ואיני יכול לראות בעונו, וגם יש בלשון חנון מתנת חנם כדאמרינן בברכות (ו:): 'וחנתי את אשר אחון - אע"פ שאינו חנון', עבלה"ק. והרי הפסוק איירי במי שלוח כסף מחברו ולא פרע חובו, והמלוה לקח ממנו משכון בדין ללא כל עוררין, ואעפ"כ אמרה תורה שיחזיר המלווה את המשכון, כדי שלא יצעק הלוח לפני ה' ושמעתי כי חנון אני'. והוא פלא, והלא אין הלווה צודק בצעקותיו שהרי מחויב מדינא לשלם, ומדוע יקשיב הקב"ה לתפילתו ולצעקתו. אלא מכאן, שכל יהודי שצועק אל ה' (אף אם אינו צודק וראוי) כביכול מוכרח הקב"ה לשמוע בקול צעקתו 'כי חנון אני', שזו מידתו של הקב"ה".

כי יצעק אלי ושמעתי - הקב"ה שומע תפילת 'כל' פה בפרשתן (כב כו), 'והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני', וכתב רבינו הרמב"ן ז"ל, כי חנון אני - חנון ומקבל תחינת כל אדם אע"פ שאינו חנון, מגזירת חנם ('חנון' משורש תיבת 'חנם' הוא). והעניין, שלא תחשוב, לא אחבול שלמת הצדיק, אבל שלמת אדם שאינו צדיק אקח ולא אישיבנו כי צעקתו לא ישמע א-ל, לפיכך אמר כי חנון אני ושומע צעקת כל מתחנן לי, עכ"ל". ותוספת דברים אך למותר.

ביו"ב מצינו ב'הנהות אשר"י' (נרפס בגיליון התוס' בר"ה יז): בתוך ביאורו את 'שלוש עשרה מידות של רחמים - חנון - שחונן בעת הדחק לגאול הצועק, כדכתיב (ישעיה ל יט) 'חנון יחנך לקול זעקך', ומדה זו כביכול, שבעל בוח יש לו - לחון על הצועק אף שלא בדין,

לו שום סיבה לפחד מכל צרה וצוקה, ויתמלא לבבו גיל ורנן לה' בשמחה ובצהלה 'ישמח ישראל בעושי' (עבודת פנים, אמונה ובטחון טז).

יא. בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע אמרו לפרש, על דברי הפסוק ש'כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לעורו במה ישכב', כי עד כאן מדברת התורה אל המלווה, מכאן ואילך מדברת התורה אל הלווה (ולא כפשוטו רק למלווה) - מדוע תעמוד בדעתך לעשות 'מעשה שטות' - לבוא דבר יום ביומו ולקחת את העבוט מהמלווה 'כסות לילה' בתחילת הלילה ולהחזירה לו למחרת בבוקר, וחוזר חלילה, הנח לו למלווה, אלא והיה כי יצעק אלי - פנה נא אלי ריבון העולמים הכל יכול, בקש מאתי שפע רב, ושמעתי כי חנון אני - אחון אותך בשפע רב והרחבה, ותמצא כדי סיפוקך בגדים לרוב... עד שלא תצטרך ל'טובותיו' של המלווה.

יב. בימי צעירותו של הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע חלתה נוי"ב הרבנית בחולי מסוכן מאד, שלח ה'נתיבות שלום' מכתב אל חותנו האדמו"ר ה'ברכת אברהם' זי"ע (בעת ההיא התגורר ה'נתיבות שלום' בעיה"ק ירושלים, וחותנו בעיר טבריה), וכה כתב, 'בקשתי ש'מורי חמי' יפציר ויקרע את השמים בתפילתו כי המצב קשה ביותר', לאחר זמן הבריאה הרבנית וחזרה לחיים טובים וארוכים, ברבות הימים קיבל ה'נתיבות שלום' מכתב מחותנו - הנה קבלתי מכתב המבקש ממני שאקרע את השמים בתפילתי לרפואת בתי, הרהרתי אז בלבי, וכי היאך 'אקרע את השמים' - מי ערב לי שמכך יצא הטוב, אולי דייקא החולי הוא ה'טובה', אמנם אינה ה' לידי את הספר 'זכרון זאת' מהרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע וראיתי כתוב שם (בפרשתן בד"ה במדרש) על הפסוק (כב כד) 'לא תהיה לו כנושה', שרק 'לו' - לאדם, אסור להיות כנושה, אך להקב"ה אדרבה 'תהיה לו כנושה' להיות תקיף בדעתו, להרבות בתפילה, ולהפציר שימלא את מבוקשו לטובה, מיד עמדתי להתפלל לפני בוראי - קרעתי את השמים, ונתרפאה בתי.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מבאר את הדברים, כי כל הטעם שאמרה תורה 'לא תהיה כנושה' אינו אלא מכיוון שאין לו לשלם, ומדוע תְּעַנְהוּ סתם, אך להקב"ה שהוא 'כל יכול' ללא גבול ומידה, וודאי שמותר להיות כנושה, ולא להרפות ממנו עד שיושיעו.

יג. מאמר נורא אמר הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע (שש"פ) לבאר במה שנאמר (כ טו) 'וכל העם רואים את הקולות', כי הנה בני ישראל בהיותם תחת סבלות מצרים זעקו והתפללו אל ה' שיוציאם משעבוד לגאולה, ובאותו הזמן היה נראה כי 'סתם בעדי' - קולות התפילה אינם עולים למרומים ואינם פועלים לטובה, אכן באמת תפילות אלו נתקבלו ובזכותם מיהר הקב"ה להוציאם ואף מחמתם זכו לקבלת התורה, ועתה כשעמדו בהר סיני בשעת מתן תורה אזי כל העם ראו את הקולות - ש'ראו' אותם הקולות שהתפללו בשעתו, והבינו היטב כי כל זכיתם עכשיו אינה אלא בזכות 'הקולות'... ללמדך שאין לך תפילה שחוזרת ריקם, וכל קול ואנחה של יהודי מרעיש בשמי מרום, ואף אם נדמה שה'קול' לא נתקבל בשמים אך האמת שהוא נשמע היטב, ועוד 'בוא הזמן ויראה את הקולות'...

ורוב עבודה כשהכאב עצור בקרבנו, וממילא ודמעך - תפילתו באה בדמעה, תפילה כזו לא תאחר מלפעול, שהרי 'שערי דמעה לא ננעלו' (ברכות לב:).

ועבדתם את ה' אלוקיכם - כמעלת וחשיבות התפילה בציבור וסגולותיה

בפרשתן (כג כה), 'ועבדתם את ה' אלוקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך', וכבר הקשו המפרשים מדוע פתח הכתוב בלשון רבים - 'ועבדתם', ומסיים בלשון יחיד 'את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך', ולא נאמר 'את לחמכם ואת מימכם והסירותי מחלה מקרבכם', ומבאר הר"ק ה'מאור ושמש' ז"ע שבא הכתוב להודיע גודל בוחה של תפילה בציבור, והוא שאמר 'ועבדתם' בלשון רבים, דהיינו שמתפלל הציבור 'כי ברבים היו עמדי', שע"ז נמשך שפע הפרנסה בהרחבה לכל אחד ואחד מהמתפללים. וז"ל. עיקר עבודת ה' הוא שישתתף האדם עם הציבור בכל עניני העבודה, הן בתורה והן בתפילה וכו', ואם מתפלל עם הציבור יהיה מובטח שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה^{טו}, וברכה

בפרשתן (כג כה-כו), 'ועבדתם את ה' אלוקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא', וכתב הר"ק ה'פנים יפות' ז"ע, שהנה בפסוקים אלו התברכו בני ישראל בברכת הבנים - לא תהיה משכלה ועקרה, ובברכת חיים - והסירותי מחלה, ואת מספר ימך אמלא, וכן בברכת הפרנסה - וברך את לחמך, ואף שאמרו חז"ל (מ"ק כה). שבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא כי אם במזלא תליא מלתא, וא"כ כיצד בירכם בברכות אלו שאינם תלויים בזכותם, אמנם התשובה לכך כתובה ברישא דקרא 'ועבדתם את ה' אלוקיכם', ו'עבודה זו תתפרש על דרך שאמרו חז"ל (תענית ב.) 'איזהו עבודה שבלב זו תפילה', וגדולה התפילה לשנות את המזל לטובה, וזהו שאמר הכתוב שאם תעבדו את ה' ותתפללו א"כ תזכו לשפע טובה וברכה בבני חיי ומזוני^ד.

עוד בפרשתן (כב כה), 'מלאתך ודמעך לא תאחר', ופירש ה'של"ה' הק' ז"ע (בפרשתן אות מט) משמו של רבי מנחם הבבלי (טעמי המצוות, לא תעשין, מא), כאשר מלאתך - כשאלו של אדם כבר עליו, ומתפלל מעוני

יד. כה היה מעשה לפני כמה שבועות, ביום חמישי פר' בא, יתומה אחת מאביה מקטנותה ממש נישאה במז"ט לפני כחצי שנה לאברך 'בן תורה', והנה לפני הנישואין כמעט ולא החזיקה קשרי משפחה עם משפחת בית אביה ז"ל מסיבות שונות, אך כעבור ב' חדשים מיום הנישואין התעורר בה רצון להכירם והתארח בשב"ק אצל דודתה - אחות אביה, ובמהלך השבת שוחחו רבות, וספרה אודות חייה ודוחק הפרנסה, שכן הבעל מקבל מילגה זעומה מה'כולל' ואילו היא 'מתפרנסת' (בלשון סגי נהור) בתורת 'ממלאת מקום' מעת לעת. כעבור ארבע חודשים, ביום חמישי פר' בא, רצתה להכין צרכי שבת (היות שמטבע הדברים כמעט ואין לה אצל מי להתארח, ואכמ"ל), אך כמעט ותם הכסף, ולא היה די עבור קניית בשר ודגים ושאר מאכלי שב"ק, נעמדה 'בזווית' זו ושפכה שיחה לפני אבינו שבשמים, כשהיא מתחננת בדמעות שיפתח ה' לה את אוצרו הטוב וישלח לה מעות לכבוד שבת. 'עוד הם מדברים ואני אשמע'... לא עברו רגעים ספורים והנה ה'טלפון' מצלצל... אותה דודה התקשרה לומר לה שמאוד התפעלה ממסירותה להקים בית של תורה, וסיפרה זאת לשתי אחיותיה, וביחד החליטו שברצונם להיות 'שותפים', ומדי יום חמישי אחת מאותם ג' אחיות תפקיד בחשבון הבנק שלה סך חמש מאות שקלים עבור הוצאות שבת, ומבקשת היא ממנה את פרטי ה'חשבון' כדי שתוכל להפקיד תיכף ומיד... המשיכה ה'דודה' לומר, נמצאת אני עתה ב'חנות' גדולה מאוד, שמא חסר לך איזה דבר ואקנה עבורך, השיבה בשפה רפה, כי לא נעים לה לומר אך אין בביתה כלום... כעבור שעה הגיע עד פתח הבית 'משלוח' מכובד של כל צרכי השבת ביד רחבה בשווי אלף שקל... כי גדול כח התפילה לשנות את המזל לטובה ולפתוח שערי רווחה.

טו. ומעתה נשמט מיד היצר הרע אותו פיתוי שווא שלא להתפלל עם הציבור בטענת 'פרנסה' ו'השתדלות'... כי אדרבה, לא זו בלבד שלא יפסיד מעשיית רצון קונו ית' אלא היא הנותנת, דייקא משום פרנסה צריך להתפלל במניין, כי זהו מקור השפעת הפרנסה לברך 'את לחמך ואת מימך'.

הגאון גאב"ד פוניבז' זצ"ל שכידוע הקים עולה של תורה בבני ברק בהעמדת ישיבתו הרמה, היה נוסע ומכתת רגליו מהכא להתם וחוזר חלילה לאסוף סכומים אדירים להעמדת וקיום מפעלו. פעם אחת בחזרו מנסיעה כזו

באר הפרשה - פרשת משפטים

תהיה מצויה במעשי ידיו¹ וכו', כי על ידי שהאדם מתפלל עם הציבור הוא ממשיך כל השפעות טובות

לפראנקפורט, נעמד אצל הבימה בהיכל הישיבה - הראה לקהל התלמידים צ'יק (טשעק) שנתן אחד מעשירי העם וכו' נכתב סכום אדיר, שהיה בו כדי להחזיק את הישיבה למשך כמחצית השנה.

וכה סיפר להם, מתחילת דרכי בהגיעי לפראנקפורט חזרתי על הפתחים אחת לאחת, בבית אחד פתחו לי את הדלת, ובשנים אחרים לא, וכך עברתי מבית לבית עד שזימן לי הקב"ה אחד מהעסקנים דשם, שהודיעני שאין זה מכבוד התורה שאסובב כך על הפתחים, לא זו הדרך, אלא ישב נא מר בביתו, ואנו נסדר עבורו 'פגישות' אצל העשירים כנהוג אצל אנשים חשובים, וכך יבוא מר לתכליתו. בהגיע העסקן לדבר עם אחד העשירים הגדולים ותיאר בפניו את מפעלות הישיבה וכו', נענה העשיר ואמר - למחר הנני נוסע למרחקים ברכבת היוצאת בשעה שמונה בבוקר, יבוא נא ראש הישיבה אל תחנת הרכבת כרבע שעה לפני שמונה 'ונסדר' שם את כל העניינים. ויהי בבוקר התעוררתי משנתי באיחור בשעה שבע - לראשונה בימי חיי (רבים ישנם אשר קמים בפעם הראשונה ב'שבע' ובפעם האחרונה ב... וכאן הכוונה שבכל יום היה משכים הרבה לפני שעה זו), מיד עשיתי חשבון ביני לבין עצמי כי אם אפנה לביהמ"ד להתפלל בציבור 'אפסיד' את הפגישה עם העשיר, מוטב שאתפלל ביחידות בביתי - שהרי גדול תלמוד תורה דרבים לבטל עבורו פעם אחת תפילה בציבור. ברם, מיד דחיתי מחשבות אלו, וגמרתי אומר להתחזק בדברי חז"ל (דב"ר ד ה) 'אין אדם שומע לי ומפסיד' - אלך לביהמ"ד ואתפלל כראוי בציבור, וה' הטוב ישלים ממקום אחר.

אחר גמרי את התפילה בשעה שמונה ומחצה, חשבתי לעצמי - לכל הפחות אנסה, ואגש לתחנת הרכבת, אולי משם תצמח ישועתי, ואכן, הגעתי לשם בשעה שמונה וארבעים דקות, אחר חמשה דקות בדיוק והנה מופיע עשיר זה לנגדי... והחל להתנצל על שהייתי צריך להמתין עליו כשעה שלימה, כי נאנס באונס גמור והוכרח ליסע ברכבת של תשע במקום בשל שמונה. ואז נתן לי צ'יק זה אשר עיניכם רואות כי יש בו כדי סיפוק לכלכל את הישיבה במשך ששה ירחים.

והוסיף הרב לומר - לא באתי להראותכם בזה ש'אין אדם שומע לי ומפסיד' שהרי מאמינים בני מאמינים הננו, ודברי חז"ל אין צריכים הוכחות כי אמת הם, אך זאת רציתי להראותכם כי לא די שאין מפסידים מקיום התורה והמצוות, אלא אדרבה מרוויחים בכפלי כפלים, שהרי אם הייתי ממחר ומתפלל ביחידות, ואכן, הייתי מגיע אל תחנת הרכבת בשעה היעודה... וכי הייתי נשאר להמתין על עשיר זה במשך שעה שלימה - מבלי הידיעה שאחרי שעה 'בוא יבוא ברינה' העשיר שלכבודו באתי עד הנה, פשיטא שלא, אלא הייתי מתייאש וחוזר לביתי. באמונה ש'הכל מן השמים', ולא ידעתי כי גרמתי לזה במעשי, ורק מכיוון שהתפללתי בציבור בלא חשבונות רבים קבלתי צ'יק זה. טז. שמעתי מאחד מתושבי ניו יארק, אשר עסקיו נקלעו להפסדים וקשיים, ובכדי שיוכל להעלותם שוב על דרך המלך היה זקוק מאוד להלוואה גדולה מה'בנק', קבע האיש תור וזמן להיפגש עם מנהל הבנק היושב במדינת 'דעטריוט' שבארה"ב, ונקבע הזמן לשעה ארבע וחצי אחרי הצהריים, הלה ידע שעליו להגיע בזמן, ו'אוי לו' אם יאחר אפילו במקצת, כי ה'מאחר' אינו נחשב בעיניהם אלא כ'בטלן', ומה גם שאף 'נחשד' כמאחר גם בתשלומי הלוואות הבנק, על כן השים עצמו להיות מן הזריזין המקדימין, והגיע לשם כבר בשעה ארבע, אלא שעדיין לא התפלל מנחה, לכן נכנס לביהמ"ד הסמוך, שם אמורים להתפלל מנחה בשעה 4:00, אלא שבהגיעו ראה שעדיין לא עת האסף' ויש שם בקושי 'מוזמן', אט אט התקבצו עוד ועוד אנשים עד שב"ה הגיע מניינם לעשרה, כל דמו כבר 'בער' בו מרוב לחץ שלא יאחר את הפגישה החשובה, וכבר חשב 'לברוח' לאחר שמו"ע, אולם ה'חזן' ביקש ממנו בתחנונים שישאר עד סוף התפילה, מכיוון שהוא 'חיוב' ועליו לומר קדיש אחרי 'עלינו', בליט ברירה החליט האיש להמתין עד סיום התפילה, מיד בגמר התפילה רץ 'כחץ מקשת' לבניין הבנק, אך כשהגיע ראה ש'המנהל' עדיין לא הגיע, ב"ה... המתין כמה רגעים והנה נכנס אל החדר מנהל הבנק לפני האיש מוכרות לו, כי הוא היה אותו 'בעל התפילה' שביקש ממנו להישאר בביהמ"ד עד אחר גמר התפילה. אמר לו המנהל, ראיתי על פניך עד כמה הנך ממחר ולחץ, אך לעומת זאת היה ניכר על פניך מידת נאמנותך ויושרך, ועל כן הנני סומך עליו, ובתוך רגעים ספורים נסתיימה הפגישה בהצלחה גדולה. אין צריך לומר, מה היו תוצאות הפגישה אילו היה בורח קודם חזרת הש"ץ... כשהמנהל נכנס ומוצא אותו 'ברנש' שברח לו ו'קלקל' לו את המנין.

ומעניין לעניין באותו עניין, איתא בספר חסידים (סי' תקמו) וז"ל, 'אם תסיר דברי תורה מלבך בעוד שאתה מתפלל הקב"ה ישלם לך, תחת אשר שכחת תזכור כמה וכמה, דכתיב (תהילים קיט קכו) 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', עת

כערער בערבה, ולכך אמר פנה אל תפילת הערער משמתפלל האדם ביחידות הרי הקב"ה מדקדק בתפילתו ובכל מעשיו לראות האם ראוי הוא שיקבלו את תפילתו או לא, ואם חטא ועוון בידו אין תפילתו מתקבלת רח"ל. אך ולא בזה את 'תפילתם' לשון רבים, כי כשמכליל אדם עצמו בתוך הציבור אין הקב"ה מבזה את תפילתו אף אם חוטא ופושע הוא ותפילתו עולה לרצון לפני אדון כל.

עפ"י דברים אלו ביאר הגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע (בביאורו לאבות 'רוח חיים') את דברי התנא באבות (ב יג) 'הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה וכו', ואל תהי רשע בפני עצמך, שאחר שאמר 'הוי זהיר בתפילה' הוסיף 'עצה טובה' שלא יתפלל האדם ביחידות 'ואל תהי רשע' שלא תבוא לידי דקדוק בשמים וימצאו שרשע אתה, מאחר ותתפלל 'בפני עצמך' כי אז יפששו במעשיך, אלא התפלל עם הציבור ואז תעלה התפילה בלא חיפוש יתר.

ויש להסמך לכך דברי הגמרא (ברכות ז:) 'פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל י-ה ה' צבאות, שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי 'ישמעאל בני, ברכני, אמרתי לו, 'יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפנים משורת הדין, ונענע לי בראשו, וקא משמע

על כנסת ישראל גשמי כי על ידי תפילות ציבור ירדו כל השפעות טובות לישראל, וכל הגזירות קשות יתבטלו, ולא יצטרכו להתפלל עוד אלא על הגאולה שלימה שתהיה במהרה בימינו אמן". ומפרש בזה מה שנאמר (משלי יד כח) 'ברוב עם הדרת מלך', כי הנה 'הדרת' בלשון ארמי היינו שחזור בו מדעתו (וכמו 'הדרי בי'), ועל ידי ברוב עם - כשנאספים הציבור להתפלל יחד גורמים הם למלך מלכי המלכים ב"ה לחזור בו ממה שבתו הראשונה להביא גזירות קשות על ישראל ח"ו, והקב"ה אומר הדרי בי ממה שגזרתי עליהם.

בדברים האלו ממש ביאר גם הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה ועבדתם) בשם הקדמונים, ומבאר טעמא דמילתא 'כי כל אחד מנגן ומכפר על חברו בהתחברם יחד'.

ובך אמרו חז"ל (ברכות ה.) 'אין הקב"ה מואם בתפילתן של רבים שנאמר (איוב לו ה) הן קל כביר ולא ימאס יי'. ובזה"ק (ח"א רלד.) אמרו שהמתפלל עם הציבור אף אם נפשו מדובקת בחטאים ופשעים אין הקב"ה מדקדק עמו ביחידות אלא מקבל את תפילתו בתוך שאר הציבור. אך המוציא את עצמו מן הכלל ומתפלל ביחידות, אזי בשמים מעיינים במעשיו לבחון האם ראויה תפילתו להתקבל. ובזה מבאר בזה"ק את הכתוב (תהלים קב יח) 'פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם', כי ערער הוא המרמוז למתפלל ביחידות

תפלה. עכ"ל. ועל יסוד הדברים נעני ונאמר, שהוא הדין למי שמסיר מלבו ענייני עסקיו ופרנסתו בעוד שהוא מתפלל שהקב"ה ישלם שכרו כהנה וכהנה.

וכבר כתב 'רבינו בחיי' לפרש מה שנאמר (כ ט) 'לא תעשון אתי אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשון לכם', וז"ל, כשאתם עומדים בתפילה אתי לא תחשבו בכסף ובזהב אשר עמכם, שאם תעשו כן מעלה אני עליכם כאילו עשיתם אלוהי כסף ואלוהי זהב, עכ"ל.

יז. הרה"ק מראדושיץ זי"ע השיב פעם לאחד ממקורביו שביקש ממנו סגולה לפרנסה, שסגולה זו מרומזת בתורה, בפסוק 'ועבדתם את ה' אלוהיכם וברך את לחמך' - ועבדתם היא התפילה, וכתוב ועבדתם בלשון רבים והיינו תפילה בציבור, ועי"ז וברך את לחמך ואת מימך. וגם היא סגולה לרפואה כדכתיב והסירותי מחלה מקרבך (נפלאות הסבא קדישא הוצאת פיטרקוב תרפ"ט, ח"א עמוד י).

יח. והאריך בזה הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (נדחי ישראל פ"ה) כי הכל נצרכים היום ל'רחמים' איש איש בנגעו ומכאובו, אם בבני חיי ומזוני ואם בשאר פורענויות המתרגשות ובאות לעולם ה"י, ובוודאי שכל אחד מקווה שתפילתו תתקבל ב'עת רצון'. אם חכם הוא יחזיק היטב בדברי חז"ל 'אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללים' יתפלל בציבור ויהא בידו כח כביר לפעול על ידה רפואות וישועות וכל מיילי דמיטב. ועל הכל ידע כי מי יאמר זיכיתי לבי - ותפילתי עולה למעלה מבלי כל מחשבת דברים אחרים בעת התפילה... מה יעשה, יתפלל עם הציבור שעליה אמרו חז"ל (ברכות ה.) אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים, ובזה תנצל נפשו ותפילתו לעלות לרצון לפני אדון כל.

של אדם המקודש ביותר במקום וביום המקודשים ביותר אינם משיגים מעלתה של תפלה בציבור, ולא עוד אלא שהיא נחשבת כ'הדיוט' לגבי הציבור^ט.

דם הברית – כריתת ברית עם הבורא במסירת דם נפשו אליו בפרשתן (כר ו-ח), ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח וכו', ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה^ק, ומבאר הרה"ק

לן, שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך, ולכאורה יש מקום להעיר, למה חשובה ברכתו ברכת הדיוט, והרי הוא היה בהן גדול שעמד אז במקום המקודש ביותר ביום הקדוש ביותר, (שהרי אותו היום 'יום כיפור' היה, שרק אז מותר לו להכנס 'לפני ולפנים להקטיר קטורת'), ואיך שייך לכנות ברכתו זו 'ברכת הדיוט'. ובפשטות הכוונה, דלגבי גדלותו של הקב"ה נחשבים כולם כהדיוט, אמנם במהרש"א (ח"א סוד"ה אכתריאל) ביאר ועל שם שהיה יחיד - קרא לה 'ברכת הדיוט', והדברים נוראים, דברכתו

יט. מעשה שהוצרך הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע לעבור איזה ניתוח, וסידרו את שעת הניתוח לאחה"צ, שיוכל הרה"ק להתפלל מנחה קודם הניתוח, וערבית לאחריו (אחר שיתעורר מתרדמת הניתוח), ואף הכינו 'מנין' למעריב שימתינו עד שיתעורר הרה"ק. למעשה, לא התעורר הרה"ק עד שעה מאוחרת מאד ובלית ברירה התפזר ה'מנין' וכבר התפללו ערבית. כשהתעורר הרה"ק שאל את הגבאי תפילת ערבית מה תהא עליה, ויען הגבאי הנה הכל מוכנים ומזומנים – הקהל יתפלל מחוץ לחדרו של הרבי, והרבי ישתתף בתפילה מתוך חדרו, ויצא הגבאי והחל להתפלל (בלא מנין) כאילו יש מנין, ואמר קדיש וברכו וכו' וכו'.

אחר זמן רב, יצא פעם הרה"ק בלווית הגבאי לעת ערב, נענה הגבאי ואמר לרבי 'ס'ריפעט מיר' (לבי דואג ואינו נח), וגילה כי למעשה לא היה אז בלילה שלאחר הניתוח לא מנין ולא חצי מנין ואפילו לא 'מזומן', אלא שעשיתי עצמי כאילו... ונמצא שאמרתי קדיש וברכו וכו' שלא כדין, ענה לו הרה"ק בזכות זה תזכה לחיים ארוכים טובים ומאושרים. כי פיקוח נפש דוחה הכל – והייתי מסתכן בכך, כי לא היה בכוחי אז להשלים עם כך שאצטרך להתפלל ערבית בלא מנין, ולבי לא היה עומד בכך...

ואזיל לשיטתיה, דסבירא ליה ב'בית אהרן' (דף ה:) 'וזה אצלי ברור, אשר תפלה בציבור יכול לעזור לאדם בכל דבר כמו צדיק הדור', ובמקום אחר כתב כע"ז (ג:) כי כלל זה בידי, כל אמירות ותפלות הנאמרים בי עשרה שכינתא שריא, ובעזה"י מתקנים כל התיקונים כמו תפילת צדיקי יסוד עולם.

ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר איכא מדברי ה'יערות דבש' (ח"ב דרוש ט) שהתפילה בציבור גדולה מתפילת צדיק הדור, כי הוא מבאר את דברי אסתר שאמרה למרדכי (אסתר ד, טז) 'לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן', כי מרדכי התגורר 'בשושן הבירה' סמוך לארמון המלוכה, ואילו 'שושן' היתה עיר אחרת ששם התגוררו המון עם, לפיכך אמרה אסתר, דבשעה שיש חרון אף בעולם אי אפשר להסתפק בתפילת הצדיק, אלא צריך לאסוף ולכנס גם את היהודים הפשוטים, כי כדי לקרוע גזר דיננו בעי תפילה בציבור, הרי שהיא מסוגלת לבטל רוע גזר הדין יותר מתפילת צדיק הדור.

ויותר מזה אמרו, כי כשתבונן תראה, כי אפילו אם יעמוד צדיק הדור קדוש עליון שראשו מגיע השמימה בתפילה, ולא זו בלבד אלא שיעמדו יחדיו תשעה צדיקים וקדושים כמותו עדיין לא הגיעו לכלל עשרה אנשים פשוטים מישראל שבאו להתפלל בציבור, שהם יכולים לומר קדיש קדושה וברכו ותשעת הצדיקים אין בידם לאמרם. כל כך חשובה לפני המקום צירוף מניין עשרה יהודים.

כ. הנה כתב רש"י (פסוק ו) 'ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים', וללמד לדורות עולם כי הדרך לזכות ל'כריתת ברית' עם הקב"ה הוא על ידי 'מילה' בערלת הלב ועל ידי 'הזאת דמים' – כשמקיז מעצמו ומדמו, ואז מתקיים בו מה שנאמר (יחזקאל טז ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי'...

וכבר שאל הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע מדוע אומרים רק בברית מילה 'כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים', ולא בשאר זמנים, כהכנסתו לתלמוד תורה, או בבר מצוה ש'כשם שנכנס לתורה כן יכנס לחופה ולמעשים טובים', והשיב, שהכוונה היא כשם שנכנס לברית מתוך 'שפיכת דם' כך יכנס לתורה ולמעשים טובים כשהוא 'מקריב' מעצמו...

של אדם, וכל אחד מתחייב למסור נפשו ולשפוך מדמו עבור השני. ועל דרך זה כביכול היתה כריתת הברית בין קוב"ה וישראל, שהרי 'מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא', על כן חילק משה את הדם וזרק על המזבח ועל העם להורות על כריתת הברית, ובלשונו, שבביכול הדמים שהם הבריתות מעורבים זה בזה, ושיהיה הכח ביד בני ישראל למסור נפשם על קדושת שמו יתברך ויתעלה^כ, והוא הוא כריתת הברית, ואמר 'הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם' להיות עמכם ביחוד גמור וברוא דאחד, עכ"ל^ק (וע"ע שם מה שהאריך בדברים נשגבים ונוראים).

ה'אוהב ישראל' זי"ע (שקלים ד"ה כי תשא) עומק העניין והמעם שחילק משה את הדם לשניים, חציו הניח באגנות וזרקו על העם ואת החצי השני זרק על המזבח, שהנה כתב ה'אברבנאל' שכך היה דרכם של המלכים כורתי ברית ביניהם להרבות האהבה ביניהם ושיעמוד כל אחד לעזר וסיוע לחברו, שהיו מוזגים שתי כוסות יין, וכל אחד מהם היה פוצע מעט את אצבעו ומטיף טיפת דם מאצבעו אל תוך יינו של רעהו, וכששתו כל איש את יינו המעורב בו דם רעהו, נתערבו דמיהם איש ברעהו, לסימן כי ה'חיות' של שניהם מעורבת יחד 'כי הדם הוא הנפש' ומקור חיותו

כתב הגאון רבי שמעון סופר זי"ע (מכתב סופר, לאגדות הש"ס, מס' שבת קלז:): לפרש הנוסח לברכת המילה 'אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו', ומדקדק מהו הלשון להכניסו לשון נסתר ואינו מפרש על מי קאי, דלכאורה היה לנו לומר, להכניס את התינוק לבריתו של א"א, אלא הענין שבהסרת הערלה וגילוי העטרה הקב"ה נכנס עם זרעו של אאע"ה בבריתו אשר כרת את אאע"ה וזהו שציונו להכניסו כביכול את הקב"ה בכבודו ובעצמו בבריתו אשר כרת את אברהם, ע"כ. ולפי דרכנו למדנו שכשאדם מקיים מצוות מילה, ובכל יום מימי חייו הוא פורש את עצמו מטינוף וטומאה ומתחזק בענייני קדושה הרי הוא מכניס את הקב"ה כביכול בבריתו שכרת עם אאע"ה.

ובהאי עניינא, ידוע מה שכתב 'הצדיק מגריידין' הגה"צ רבי אליהו גוטמאכער זצ"ל (הג' הש"ס שבת קל). בגודל השעה בה התינוק בוכה לאחר הברית שיש בה המתקת הדינין, ושעל כן 'עצה נפלאה' להתפלל באותה שעה 'שקול זה עולה מבלי מונע'. ולדידן ייאמר, כי כחזיון הזה ייאמר לכל יחיד ויחיד בשעה שהוא עומד ב'ברית מילה' של עצמו... כלומר, בעת שמקיים מצות 'ומלתם את ערלת לבבכם', אל יבהל ויסוג אחור אם ה'מילה' קשה עליו והוא 'בוכה'... כי שעה זו בה הוא מתבוסס בדמו לעשות רצון קונו היא עת רצון וממתקת כל הדינים, שאין לך נחת רוח לפניו ית' גדולה מזו.

בדרך צחות 'מסופר' על גביר גדול שחשקה נפשו להתכבד ב'סנדקאות' בברית, שהלא ידוע שסנדקאות מעשרת (כמובא ברמ"א יו"ד סי' רסה יא), ופנה אל המרא דאתרא וביקש ממנו אם יכול להעניק לו פעם אחת את ה'מצוה' הזו, נענה לו הרב ואמר, מה לך לבקש סנדקאות אצל סתם מוהל, הרי בידך להיות סנדק אצל המוהל המומחה הגדול ביותר, והוא הקב"ה, אשר ימול את לבבך... חזור בתשובה ובאותה שעה תהיה סנדק בברית בינך לבין אבין שבשמים... ואותה סנדקאות תעשירך הרבה בכל מידי דמיטב (ולאו דווקא בממון...).

כא. ידוע המעשה שפעם הלך הבעש"ט הק' זי"ע ביחד עם נכדו הרה"ק רבי ברוך ממעז'בוז' זי"ע שהיה אז רך בשנים, ועל אם הדרך פגע בהם כומר שהיה מצורע ומלא בנגעים, וביקש מהבעש"ט הק' עצה ותרופה להיפטר מאותם נגעים רעים, אמר לו הבעש"ט כי כל זה בא לו מאחר שהוא כרוך אחר תאוותיו, ואין לו עצה אלא לחדול מהם, בכה הכומר שאין לאל ידו להתגבר על התאוות, ובכסלותו הוסיף לשאול את הבעש"ט, וכי יש בכוחכם להתגבר עליהם, הראה לו הבעש"ט על ה'דיקנא קדישא' שלו שכבר הפך לבן, והיתה כוונתו להשיבו שהינו כבר זקן בא בימים ואין לו שייכות לאותם תאוות רעות. לאחר מכן שאל הרבי ר' ברוכ"ל את זקנו מפני מה לא אמר לו את האמת, שהוא יהודי, ויהודי יש לו את הכוחות לפרוש מן הרע, ענהו הבעש"ט, שאי אפשר להסביר לגוי מהו יהודי, כי אין נכרי ערל יכול להשיג ולהבין במהותו של יהודי... לימים סיפר הרבי ר' ברוכ"ל מעשה זה, והוסיף ואמר, זקני הק' אמר שגוי לא יכול להבין מהו יהודי, ואני אומר כי אף היהודי עצמו אין לו כל השגה להבין מהו 'יהודי', וכמה כוחות אדירים יש בקרבו להתגבר על כל היצרים הרעים...

וכבר אמר הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע לפרש בלשון הפסוק (תהלים קמה יב) 'להודיע לבני האדם גבורותיו', דקאי על האדם, שעליו להודיע לעצמו שכוחות עצומים טמונים בו והינו גיבור חיל... ואל ישמע לקול היצר הרע המחלישו ומרפה ידיו בטענת קשה לי... ואני לא מסוגל... כי כל טענה זו בשקר יסודה...

תאוותיו, וישמור פיו מלשונו מלפגוע בשני ומלדבר דברים אסורים, וכן אם 'יכה את עינו' - שישמור על העיניים כדבעי, אזי שכרו ש'יצא לחירות' מיד יצרו הרע"ב.

והדברים יתבארו ביותר עפ"י דברי הרבניו בחיי' בביאור דין 'שן ועין', וז"ל, והטעם בזה מפני שלא נשתעבדו אלא בשן ועין, כנאמר (בראשית ט כב) 'זירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגר לשני אחיו בחוץ', ראה בעיניו"י והגיד בפיו, ונתקלל על זה 'ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו' (שם כה), וכיון שלקו האברים החוטאים נפטר הגוף מעונש עבדות, עכ"ל. והרי שהפגם ב'שן ועין' מביא את העבדות והשעבוד, וממילא זה הנוהר לקדש אברים אלו זוכה לצאת מעבדות לחרות ולגאולת עולם"י.

ומכלל הדברים למדנו, שבשארם נלחם בגבורה כנגד היצר הרע, והוא 'שופך' דמו בהקרבת רצונותיו למען שמו באהבה הרי באותה שעה כביכול 'מתערב מדמו' בכריתת ברית עם הקב"ה, ומתקרב הוא אל כוראו בקרבה עצומה, וכמו שמאריך ה'אוהב ישראל' שע"ז השו"ת משפיע עליו רחמים וחסדים וכל ההשפעות הטובות.

בפרשתן (כא כו-כז), 'וכי יכה איש את עין עבדו וכו' לחפשי ישלחנו תחת עינו, ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו', וביאר בזה הרה"ק הפני מנחם' זי"ע (תשנ"ד ס"ג) בשם צדיקי הדורות, כי 'שן' רומז לתאוות האכילה ולענייני דיבור, ואם 'יפיל את שינו', כלומר שיכה את היצה"ר בעניינים אלו, שלא לילך אחר

כב. כה אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לבחור שביקש ממנו הדרכה - 'זיי אפגעהיטן' (היה שמור מרע), שאלו הבחור כיצד יהא שמור מכל רע, השיב ה'בית ישראל' במה שנאמר בפרשתן (כא כח) 'ובעל השור נקי', כי 'שור' הוא לשון ראייה (כמו 'אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב', במדבר כד יז) והיינו, שאם הוא בעלים על הראיה אזי יצא נקי בדינו, והוסיף לומר בלשון הכתוב (דברים כא ז) 'ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו', שאם שומר על עצמו שלא יכשל עד ש'עיינינו לא ראו' זה האיש יכול לומר 'ידינו לא שפכו את הדם הזה'...

כג. מעשה באחד שנכנס אל הרה"ק מרוז"ן זי"ע, והתאונן בפניו על שהעניינים כואבות לו, נענה הרוז"נינער ואמר לו, 'מי אמר לך שהעניינים כואבות לך, אולי אתה מכאיב לעיניך' (בראיות שאינן הגונות)...

כד. פלאות מצינו בדברי רבינו ה'הרוקח' (בפירוש סידור התפילה) לבאר מה שאנו מבקשים בכל יום (ב'ברכות השחר') 'יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שתצילני היום ובכל יום וכו' משטן המשחית, וז"ל, כשהקב"ה רוצה להיטיב לאדם אומר השטן, וכי בחינם תעשה לו טובה, תנסהו מקודם, וילך השטן ויקח את מפתחות התאווה ומטעהו כדי שישחית זה דרכו עד אשר יראה כי לא יכול לו, זהו שטן המשחית, עכ"ל. ולדין ייאמר, כי בראות אדם שבא עליו נסיון - ידע שלא די שכל העולמות תלוין בו ועומדין לראות אם יעמוד בנסיון, אלא גם רווחים גשמיים עצומים תלויים ועומדים, אם יתגבר על עצמו וישלוט ברוחו.

ו'שמע מינה תלת'. א. אותו היצר המסית ומדיח אינו 'ידיד טוב' החפץ בטובתו ומציע לו להתענג וליהנות... אלא רשע מרושע הוא, 'שונא' (סוכה נב.) החפץ לגזול ממנו את השפעות הטוב המוכן עבורו מן השמים... וכבר אמרו לבאר בקרא (תהלים יז ח) 'שמרני כאישון בת עין', כי הנה מדרכו של עולם, שהרוצה להראות קרבה כאב לבנו וכיו"ב, יחבקנו בגופו, אמנם זה אינו אלא בשאר מקומות שבגופו, אבל בשום פנים ואופן לא יגע בתוככי העין, כי שם הנגיעה רק מהרסת ומחריבה, וגורמת יסורים וכאב. כיו"ב, אנו מבקשים מהבורא, שמרני מהיצר, שארגיש בכל נגיעה וקירבה מצדו כאילו נגע בי באישון עין ממש... אין כאן לא 'אהבה' ולא 'קירבה' אלא רק גזלן ממש...

ב. פעמים שהיצר הרע לוקח 'מפתחות התאווה' ומכניס לאדם מחשבות רעות רח"ל, והוא מתבלבל ואומר, מה לי ולמחשבות כאלו, עד שבא לידי מסקנא שאכן 'פושע' הוא, וכך באמת מצבו הירוד והשפל, ואחריתו מי ישורנה, אך ידע כי באמת אין לו שום שייכות לאותם תאוות שפלות ומאוסות, אלא כל מקורם הוא מהשטן המעמיד אותו בנסיון ברצותו לגזול ממנו את הטובה ואת הברכה, ואין שום מקום לייאוש ולעצבות רח"ל... ובכלל שמעתי מהגה"צ מהרי"מ שעכטער שליט"א שכל מגמתו של היצר לייאש את היהודי להפילו מדרך הישר - וכך יפתהו, ראה כמה הינך שקוע בחטא, ה' ירחם אלו מחשבות ורעיונות נופלים ברעיוןך כאחד הפושעים שבקרב בני ישראל, וכה ימשיך לפתותו עד שהלה ירגיש כי אכן - אין חוטא ופושע כמוהו, ומזה עצמו יפול לבסוף ויכשל כחוטא ופושע הגרוע בישראל, עצתו, שישאל את עצמו - היכן כתיב בתורה שאיסור יש בדבר - שיהיה לאדם יצר המפתהו לגרוע שבגרוע, אין איסור אלא לשמוע בקולו, אבל עצם היצר אין בו כל איסור, ואדרבה רק כשישכח בקרבו יצר הרע ויתגבר עליו יתעלה ויגיע לתכלית הנרצה.

באר הפרשה - פרשת משפטים

יג

אם כסף תלוה – מצוות גמ"ח
בפרשתן (כב כד), 'אם כסף תלוה את עמי' את העני עמך' כו, כאן נצטוונו להקים ולקיים מצוות
'גמילות חסדים' כו, להלוות לאחרים כדי צרכם, וכתב רבינו ה'חינוך' (מצוה סו) להלוות לעני כהשגת היד כפי מה שצריך לו למען הרחיב לו ולהקל מעליו אנהתי"ח

ג. ועיקר העיקרים, שיזכור בשעת הנסיון לחשב חשבוננו של עולם 'שכר עבירה כנגד הפסדה', שהקב"ה רוצה להיטיב לו, ואל יאבד לעצמו בידיים בשביל 'הנאה' סרוחה ונפסדת... ואדרבה, כל המונע עצמו יזכה שהקב"ה 'ישלם' לו כהנה וכהנה.

וכבר אמרו להמשיל את הנהנה מ'עולם הזה' שלא באופן הראוי, ליהודי שהיה לו 'בית עסק' לממכר 'שקי קמח', והיה קונה את השקים מערבי אחד, וכך היה ההסכם ביניהם – על כל שק שיעביר הערבי יטיל היהודי 'פרוטה' לתוך צלוחית, ולבסוף ימנו יחדיו את המטבעות בכדי שידעו כמה שקים נתן לו, וישלם לו היהודי שכרו הראוי כמניין השקים. אך הערבי הדומה לחמור – בטיפשותו כי רבה – המתין לשעת הכושר כשיסובב היהודי את ראשו, וגנב מלא חפניים מהמטבעות שבצלוחית, בחשבו שהוא מרוויח בזה הון רב, ואין ה'שוטה' מרגיש שבזה מפסיד לעצמו 'הפסד מרובה' – שהיהודי לא ישלם כי אם על מספר שקים קטן יותר. והנמשל מובן, לכל יהודי יש 'ערבי' קטן היושב על מפתחי לבו, וצופה רשע לצדיק – וממתין לשעת כושר כשלא יעמוד על המשמר ו'גונב' כמה ראיות אסורות, בחשבו שהנה הרוויח בזה 'הנאה ותענוג', וכמה לא חלי ולא מרגיש עד כמה הנאה ותענוג הפסיד בזה בשני העולמות, בעולם הבא ובעולם הזה...

כה. כתב הש"ך (מגורי האר"י ז"ל) על התורה (בפרשתן), דלכן כתיב 'אם כסף תלוה' כלומר, אם נתנו לך כסף מן השמים הרי תפקידך להלוותו לאחרים, כי לשם זה נברא הכסף – כדי ש'תלוה את עמי', כי מצוות הלוואה למי שדחוקה לו השעה גדולה יותר מן הצדקה (עיי"ש היטב).

וכבר מצינו יסוד זה ב'אבן עזרא' בפסוק זה וז"ל. 'אם נתן לך ה' הון שתוכל להלוות העני... וקרא העניים 'עמי' [בלשון המורה שהם שלו יתב"ש], כי החסידים לא יבקשו עושר בעולם הזה, והעד אליהו ואלישע שלא רצה לקבל מנחת נעמן, גם שמואל הרמתי'.

הגאון בעל ה'שבט מוסר' זצ"ל מביא בספרו 'מעיל צדקה' (א'תקכה) שלכן נקרא כסף בלשון חז"ל 'דמים', כי כשם שהקזת דם רפואה היא לגוף, כך נתינת כסף לצדקה רפואה היא לנפש, ועל שם כך כינו חז"ל את הכסף 'דמים', לרמז ששווים הם (י"א, כי ה'עסק' הראשון שעשו בני ישראל היה במכת דם כשמכרו את המים למצריים, וע"ש אותו המאורע נקרא הכסף בשם 'דמים'). כו. יש שפירשו במה שאמר 'את העני עמך', שבא הכתוב לומר, שכאשר עומד לפניך עני ומבקש הלוואה או נדבה אזי תכניס עצמך לתוך מצבו הקשה של עני זה, וצייר לעצמך כאילו אתה היית במקומו רח"ל ונזקק לחסדי האחרים, וזהו את העני עמך, שהעני יהיה עמך, אתך במחשבתך ובפנימיות ליבך, ואז ודאי שתפתח את ידך וליבך לעמוד לימינו. ובזה ביארו הטעם שנסמכה פרשת משפטים לפרשת יתרו, כי כשם שהזהיר הכתוב שלא לשכוח מעמד הר סיני, וכמו שנאמר (דברים ד ט) 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך' ותמיד יעמיד לנגד עיניו את הקולות והלפידים וכו', כך נמי ייאמר גם לגבי המצוות שבין אדם לחברו האמורים בפרשתן שעליו לצייר ולהעמיד לנגד את עיניו את הזולת וצרכיו ומחסוריו ולא יסורו מלבבו.

הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע דקדק במה שנאמר (משלי כו יט) 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם' [ופירש ה'מצודות דוד' בזה"ל, כמו דרך המים מראים את הפנים בדומים להפנים המסתכלים בה, אם שוחקות שוחקות ואם עצבות עצבות, כן לב האדם לאדם – אם לבו טוב על חבירו ייטיב גם לבו ואם רעה תרע גם היא], ולכאורה צ"ב, מדוע הביא דוגמת 'מים' ולא אמר 'כמראה הפנים לפנים', והיינו, כמי שעומד מול השפיגע"ל (מראה) ונשקף בה פניו, אלא, כי אכן בשניהם יחזה האדם בזיו פניו המשתקפות הן ב'שפיגל' הן ב'מים', אך הפרש יש ביניהם, כי בשפיגע"ל נשאר האדם לעמוד על מכונו ומביט ישר בתוכה, משא"כ הרוצה לראות את דמותו הנשקפת בתוך המים עליו לכוף עצמו מלמעלה למטה, כי אם ישאר זקוף כמקודם לא יראה מאומה... לכן נקט הכתוב 'כמים', לרמז לכל הרוצה לשים ליבו ללב חברו ולהיטיב לו, שהדרך הנכונה היא שיתכופף כמי שמביט בתוך המים, ולא ישאר לעמוד על מכונו כמביט בשפיגע"ל, וכלומר, שעליו 'לצאת מעצמו', לתת עיניו וליבו ולהכניס עצמו להרגשת הזולת...

כז. כה אמר הרה"ק ה'חלקת יהושע' מביאלה זי"ע מהו 'חסיד' – היינו חסד עם יו"ד (כלומר תיבת 'חסד' ואות יו"ד) ללמדך שהעושה חסד עם יהודי (יו"ד באידיש) זהו חסיד.

באר הפרשה - פרשת משפטים

וכו', שורש המצוה, שרצה הא-ל להיות ברואיו מלומדים ומורגלים במדת החסד והרחמים כי היא מדה משובחת, ומתוך הכשר גופם במדות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה כט' וכו', ואם לאו מצד שורש זה (כלומר, שלולא טעם זה), הלא הוא ב"ה יספיק לעני די מחסורו וזולתו (שהקב"ה היה יכול לפרנס את העני בעצמו, ומדוע ציווה עלינו להלוותו), אלא שהיה מחסרו ב"ה הוא שנעשינו שלוחים לו לזכותנו. עכ"ל.

כח. פעם פנה מנהל גמ"ח אל הגה"צ רבי מאיר בראנדסדארפער זצוק"ל בעל ה'קנה בושם' ושאלתו בפיו, האם מחויב להאריך את זמן פירעון ההלוואות בעת שמבקשים הימנו אותם הלווים, שלכאורה אין זה בכלל מצות 'אם כסף תלוה את העני' והוא רוצה לקיים המצווה בהלוואות חדשות. ענהו רבי מאיר - 'די ערשטע זאך איז די הארץ' (הדבר הראשון הוא הלב), כלומר אל תפלפל כאן אם קיימת בזה מצוות הלוואה או לאו, אלא התעמק - שבדחיית זמן הפירעון החיית ממש את היהודי הלוה.

כט. וכך כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (אהבת חסד ח"ב פ"ה) וז"ל, כמה צריך האדם להתדבק במדת החסד, שהיא מועלת לעורר רחמי ה' וחסדיו על ישראל אפילו לאחר שכלה זכות אבות (ירושלמי סנהדרין נ). וכו'. ושם בהערה. והנה עתה, שמדת הדין גברה מאד על העולם, ואין שום עצה להנצל מידי צרות המתחדשות מידי יום ויום, מה מאד יש להתחזק במדת החסד כדי שעי"ז תתעורר מדת החסד העליונה וכו'.

עוד כתב שם וז"ל. ומן התימה על האנשים שמחפשין סגולות, שילדו להם בנים, ומוציאין על הסגולות כמה וכמה רובלי כסף, ויש שמוציאין למאות ולאלפים כל אחד לפי עשרו. יותר טוב שיעשו סגולה הנמצא בחז"ל, היינו, שיתעסקו תמיד במדת הצדקה, לעזר לעניים במה שיוכלו, להיות מן המעשים, שהוא גדול מן העושה [הן בענין פרנסת חיותם, וגם לגדל את בניהם ולהכניסם לתלמוד תורה, שבעבור זה יזכו לבנים בעלי תורה, וכמו שנתבאר], או שיעשו גמ"ח קבוע [מממונם, או שיזרזו אחרים שיסייעו בענין זה], ויתעסקו בו תמיד, ובזכות זה יתנהג השם יתברך עמם ג"כ במדת צדקה וחסד, וימלא רצונם בזה וכו', וכן עשו הרבה אנשים בזמננו, והצליחו בזה וכו'. והמשכיל יתן כל זה אל לבו, וכל המרחם על הבריות - מרחמין עליו מן השמים (שבת קנא:). וידוע מה שאמרו חז"ל (שוח"ט סה), שהגומל חסד תפלתו נשמעת.

מעשה נורא הובא ב'עמוד החסד' (לקט אמרים מהגה"ק החפץ חיים) וז"ל. איש אחד שהיו לו בנים ומתו כולן ר"ל בא לפני חכם שיתן לו עצה וסגולה לענין זה, השיב לו החכם איני יודע סגולות, אך עצתי שתעשה גמ"ח קבוע בעיר אולי יתן ה' שבזכות מדת החסד שתתנהג עם אנשים יתחסד השי"ת עמך ויתן לך בנים. האיש שמע לעצתו, ועסק הרבה בענין זה, עד שעשה גמ"ח קבוע בעיר והוא קבל על עצמו את המצוה להתעסק בענין זה להלות על משכונות, ועשה פנקס עם תקנות לענין זה כנהוג. בתוך התקנות היה כתוב שפעם אחת לשלוש שנים בפרשת 'אם כסף תלוה' (משפטים) יתאספו הכל ויעשו סעודה שיהא חיזוק למצוה זו. ויהי בכלות ג' השנים נולד לו בן, ומן השמים הראוהו אות שהוא בזכות המצווה - שאירע יום שמיני יום המילה באותו יום שכבר נקבע זמן רב קודם לכן ליום אסיפת הקהל לצורך הגמ"ח.

האיש הנ"ל עסק הרבה במצווה זו כמה וכמה שנים, ובמשך השנים הללו נולדו לו עוד כמה בנים. אך ברבות הימים שכח טובותיו של הקב"ה ובא לפני החכם ובקש ממנו היות שהוא מוטרד מאד והגמ"ח נתגדל, גם יש אנשים מפקפקין עליו, ע"כ בקשתו שימנו 'נאמן' אחד שיעסוק בגמ"ח, והחכם מיאן בזה באמרו שבוודאי אחר לא ינהל הגמ"ח בטוב כאשר הוא מנהל אותו. אך הוסיף והרבה להפציר בחכם שיעשה בקשתו עד שכעבור כמה שנים הוכרח להסכים לדבריו, ועשה קלפי מחדש ונבחר 'נאמן' אחר תחתיו לעסוק במצוה זו. והנה, מעשה זה היה בתחילת הלילה, ויהי ממחרת בא אצל החכם ויספר לו שקרה דבר נורא בזה הלילה בסופו, שנחנק לו ילד קטן אחד, ותלה שבעבור עזיבתו את הגמ"ח אירע לו, ומיד חזר והשיב לידו את הנהלת הגמ"ח... הנך רואה בעליל שבזכות החסד נולדו לו בנים, וכאשר נסתלקה מדת החסד התחילה מדת הדין תיכף להתגבר עליו, נמצא עד עתה שהוא מחזיק את הגמ"ח ועתה ראה שהגמ"ח החזיק אותו ואת בניו, ע"כ יראה האדם להחזיק במצווה זו ולא להרפות ממנה. (אחר פטירת רבנו החפץ חיים ניתן הדבר לפרסם בשם הגר"מ רבינוביץ זצ"ל מחבר ספר 'אפיקי ים' שהמעשה הנ"ל קרה בראדון, והחכם הנזכר הוא רבינו הח"ח בעצמו).

ל. ידוע מה שאמרו חז"ל (ויק"ר לד ח) 'יותר ממה שהבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב'. ולפי"ז כתב הגה"ק החיד"א זי"ע (שו"ת חיים שאל סי' עד אות ב) כי הגם שנאמר (משלי טו כז) 'שונא מתנות יחיה', מכל מקום אין

שדיבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ומצוי לענותם^{לב}.

נוראות כתב ה'אבן עזרא', בהוסיפו לדקדק על המשך הכתוב (שם כב-כג) 'אם ענה תענה אותו, כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו, וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים', ולכאורה צ"ב דפתח בלשון יחיד 'אם ענה תענה' וסיים בקללה על הרבים - 'אתכם'. אלא מבאר ה'אבן עזרא', 'כי כל רואה אדם שהוא מענה יתום ואלמנה ולא יעזרם, גם הוא יחשב מענה... אם אחד יענה ואין עזר, העונש על כולם', כי מי שבידו למחות ביד המצער ולא מחה^{לד}, או שהיה בידו לבוא לעזרתם ולא עשה כן, אף זה נתפס בעונש המר והנמהר כאילו הוא עצמו עינה אותם, שהקפיד הקב"ה ביותר על צער האלמנה והיתומים^{לד}.

איתא בגמרא (יבמות סג.) 'המלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח ט) אז תקרא וה' יענה תשווע ויאמר הנני', וביאר הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימינוב זי"ע שדברי הגמ' במעלת מלוה סלע לעני בשעת דחקו הכוונה בשעת דחקו של המלווה, שאף הוא זקוק ונצרך למעות ובכל זאת מחסר משלו בכדי לעמוד לימין העני, בזה הנו מעורר ע"ע רחמים גדולים ומובטח הוא שיתקבלו תפילותיו ואז תקרא וה' יענה. ולפי זה יתפרש לשון הכתוב 'אם כסף תלוה את עמי את העני עמך', שאם 'העני עמך' - שאף אתה עני אעפ"כ אם כסף תלווה, וכדאי היא מצווה זו שירחמו עליו מן השמיים^{לא}.

לא תענון - הזהירות שלא לענות נפש מישראל

בפרשתן (כב כא), 'כל אלמנה ויתום לא תענון'. וברש"י 'הוא הדין לכל אדם (הזהרנו שלא לענותו) אלא

מקום לחשש זה בנתינת צדקה, ושפיר יכול העני לקבל, כי מאחר ש'הרווח' של הנותן גדול משל המקבל, נמצא שאין כאן 'מתנה', אלא אדרבה הנותן הוא המקבל...

ובזה פירש הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (אדרת אליהו שופטים ד"ה צדק) בלשון הכתוב (דברים טו י) 'נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך', שבא הכתוב להזהיר על נתינת הצדקה, והמשיך לומר לא ירע לבבך בתתך לו, כי תאמר בלבבך כיצד אתן לו והרי שונא מתנות יחיה ונמצא שאני גורם הפסד לעני, לזה אמר הכתוב כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך, ואם כן אינך נותן 'מתנה' אלא אתה לוקח הרבה יותר ממה שאתה נותן.

וכה היה מעשה כפי שסיפר בעל המעשה הרב ר' שמואל לוי שליט"א מעיה"ק צפת, אשר זוכה לשקוד על התורה במשך כל היום כולו, והיתה זקנתו הישישה שזכתה לשיבה טובה בבריאות הגוף והנפש 'מחזיקה' אותו בסך 2,500 שקל מדי חודש בחדשו למען יוכל להגות בתורה כאוות נפשו, והנה לפני כחודשים ימים, בער"ש פר' חיי שרה, אמרה לבנה (אביו של בעל המעשה) שרואה כי כבר אין ביכולתה להמשיך להעניק לו, ומפחדת שמא תיקלע לחובות, על כן מהיום ואילך 'סליקא לה פרשת תרומה'... בנה ניסה להפציר בה שתמשיך כשהוא מכביר במילים אודות גודל הזכות בסיוע ל'בן תורה', אך היא עמדה על שלה. בו ביום, זמן קצר קודם הדלקת הנרות נפלה בביתה, מיד הובילו אותה לבית החולים שם גילו הרופאים כי יש לה שטף דם פנימי (internal bleeding) ל"ע, ו'תמת שרה' בשב"ק לסדר 'ותמת שרה' כשהיא בת צ"ב שנים. באותה שעה אמרו, כי עד עתה היה נראה שהסתבא 'מחזיקה' את הנכד, ונתברר כי אדרבה הנכד הוא ש'החזיק' את הסבתא, ומיד כשהפסיקה להעניק לו פסק מקור חיותה... לא. והיה אומר הרה"ק הבית ישראל זי"ע, שאין הדברים אמורים רק בהלוואת מעות כשהוא עצמו נזקק להם, אלא כך הוא גם בענייני רוחניות, שמי שבעצמו צריך 'ישועה' במצבו הרוחני, ומ"מ עומד לעזור לאחרים ולרוממם שאף הוא בכלל 'מלוה לעני בשעת דחקו'.

ועל דרך זה ייאמר עוד, כי מי שרוחו נשברה מכל מיני צרות העוברות עליו, ומכל מקום מתגבר על עצמו להאיר פנים לחבריו ולעודדם במילין טבין, והוא מחזק אחרים בשעת דחקו, הרי עליו הכתוב אומר 'אז תקרא וה' יענה תשווע ויאמר הנני'.

לב. והרבה יש להתבונן בדבר עד כמה צריך להיזהר שלא לענות ולצער שום נפש מישראל, כי מלבד עצם האיסור בדבר, הרי פעמים הרבה שאותו נפגע הוא 'תשוש כח' מסיבות שונות ומשונות, ונמצא שזה פגע בו עבר גם על איסור חמור זה של 'כל אלמנה ויתום לא תענון', ואפילו אם הנפגע יש לו הורים בריאים ושלמיים לאורך ימים ושנים... ומאחר שלעולם אי אפשר לדעת מה מתחולל בלבו של השני ומה מצבו אם כן תמיד עומד לפנינו ספיקא דאורייתא...

באר הפרשה - פרשת משפטים

הוסיף הגר"א זי"ע (הובא בליקוטי בתר ליקוטי משנת תש"כ) על הפסוק (כב כב) 'אם ענה תענה אותו' אפילו אם תעשה זאת 'לשם שמים' כדי שהלה 'צעק יצעק אלי', גם זה נחשב לחטא ו'שמוע אשמע צעקתו' להענישך. וראיה לדבר מפנינה (שמואל א' ו) שהייתה מצערת את צרתה חנה על שלא זכתה לבנים, והתכוונה לשם שמים (ב"ב טו.), והקניטה אותה לעורר את לבה שתתפלל אל הקב"ה בדמעות שלישי שתזכה בפרי בטן, ומ"מ נענשה פנינה כמו שנאמר (שם ב ה) 'עד עקרה ילדה שבעה רבת בנים אומללה', שנפטרו צאצאיה על פניה ל"ע"ו.

ואדרבה, רצון הבורא ית' שיהא האדם וותרן¹² בממונו, ויקיים בנפשו 'מה הוא רחום וחנון אף אתה

עוד בפרשתן בענין הזהירות בכבודו של כל איש ישראל שלא להבלימו, שהרי הזהיר הכתוב (כב כד) את המלוה שאם אין ביד הלווה לפרוע חובו 'לא תהיה לו בנושה', ופירש רש"י 'לא תתבענו בחוקה, אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאילו הלוינו אלא כאילו לא הלוינו, בלומר לא תבלימהו' לה. כאן למדנו להזהר בכבודו של כל אחד ואחד, ושלא תאמר - אה, פלוני שנהג עמי לא כדין ושלא כראוי מותר (ואף מצווה) להבלימו ולביישו, כי גם אם לווה זה שלא כדין נהג עמך, שהרי בדין מחויב הוא לפרוע את חובו, והוא בכלל 'לוה רשע ולא ישר', מכל מקום לא הותר דמו להבלימו ולביישו, אם כן אין איש מישראל שהותר דמו להישפך.

לג. בפרשתן (כב ל), 'לכלב תשליכון אותו', וברש"י ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר (לעיל יא ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו' אמר הקב"ה תנו לו שכרו. לאידך מצינו בדעת זקנים מבעלי התוס' שפירשו שכיון שהכלב הוא שומר הצאן [ונובח להרחיק הזאבים] לכן מכירים לו טובה ומשליכים לפניו הנבילות, הקשה כ"ק אדמו"ר מפינסק קארלין זי"ע, שלכאורה ב' טעמים אלו סותרים זה את זה, האם הכלבים זוכים לשכר על הנביחה או על שתיתקם מלנבוח, ותיריך דאכן זוהי גדלות וחשיבות - לדעת מתי לנבוח ומתי לא לנבוח, ועל כגון דא זוכים לשכר מיוחד (פרנסה לדורות עולם).

לד. סיפר ה'חפץ חיים' זי"ע, שבנעוריו התגוררה בשכונתו אלמנה עם עולליה הרכים בדירה שהייתה שייכת לעשיר אחד, לגודל עניותה לא היה בידה לשלם לו שכר הדירה, כעבור כמה חודשים החל המשכיר לדחוק בה שתשלם את חובה, אך עם כל מאמציה לא היה בידה לשלם מאומה, המשכיר איים עליה שיגרשם מהבית אם לא תשלם לו, וכל תחנוניה שירחם עליה ועל יתומיה לא הועילו מאומה. ביום מן הימים בא העשיר והסיר את קורת הגג מעל הבית, ולגודל הכפור נאלצה האלמנה לצאת ולחפש לעצמה מקום אחר לגור שם, כל העיר רעשה על דבר המעשה הנלוז, אבל בעה"ב בשלום... הנה בטוח הייתי (אמר הח"ח) שעל 'אכזריות' כזאת לא ינקה העשיר מן ה'דין והעונש' בעולם הזה, שהרי התורה אמרה 'וחרה אפי'. עברו כמה שנים ולא קרה דבר, אך עדיין שמרתי הדברים בליבי, ואכן לאחר כעשר שנים נשכו כלב שוטה, והחל האיש לנבוח ככלב, ולא ארכה מחלתו עד שהלך לעולמו (אהבת חסד, עמוד החדש אות לג).

ומכאן, שאף הצודק בדינו יזהר להיות צודק במעשיו, שיהיו מעשיו צודקים ומקובלים כלפי שמיא, שהרי אלמנה זו מחויבת הייתה בתשלומי שכר הדירה מצד דין תורה, אלא שלא כך היא דרכה של תורה... והמבין יבין כי אין הדברים אמורים דווקא במי שצודק כלפי אלמנה, אלא גם במי שצודק בטענותיו על חברו שפגע בו או הזיק לו... לה. מאמר נורא אמר הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בלשון הכתוב (תהילים כב ז) 'ואנכי תולעת ולא איש', פירוש, נקל היה עלי לאכול תולעת מאשר 'לאכול' איש... והגם שפשיטא שאיסור אכילת תולעים חמור הוא ביותר אך 'אכילת' אדם חמור שבעתיים...

לו. כה כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק אות קעה) 'צריך להיזהר מלגרום צער לשום בריה אפילו לצורך מצוה וכו', ועל זה נענשים גם כשהוא לצורך מצוה, והוכיח זאת מהא דאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה פכ"ד) שאבן שבה סקלו מי שהיה מחויב על פי בית דין למות בסקילה, וכן העץ שנתלה עליו - עתידים ליתן את הדין. ומבאר כי מהאי טעמא היו הסנהדרין מתענים ביום שהרגו את הנפש (כדאיתא בסנהדרין סג.) כדי לכפר על נפשותיהם, ואע"פ שמצוה יש לב"ד לדון ולהרוג מי שמחויב בדבר, אך סוף סוף ציערו נפש מישראל... ידוע ביאורו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, כי כמו המכניס ידיו לתוך להבות האש - אפילו באונס גמור, מ"מ לא יועיל לו טענת אונס, וידיו נכווים ונשרפים (ואף אם היה הדבר 'לשם שמים' לא יועיל לו מאומה), כך נמי לענייננו - כל צערו של יהודי 'אש' הוא, ואף אם הוא באונס, וגם כשמתכוון 'לשם שמים', הרי הינו מתעסק באש בוערת.

זכה אמר הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע (דברי אמת פר' תרומה) בגדולת יום ראש חודש אדר, במאמרם (ביצה טו:) 'הרוצה שיתקיימו נכסיו, יטע בהן אדר', כי 'נכסיו' - הנשארים כקנין בידי האדם לנצח, הם מעשיו הטובים, (ראילו 'כסף וזהב' אינם נכסים נצחיים שהרי 'לא במותו יקח הכל, לא ירד אחריו כבודו' - תהלים מט יח), ובפרט ה'תפילות' שהם מדברים העומדים ברומו של עולם (ברכות ו: וברשי" ד"ה דברים), ולא עוד אלא שעיקר התפילה בלחש היא לכן נקרא 'נכסים' מלשון כיסוי והצנע, וזהו אמרם 'הרוצה שיתקיימו' ויתקבלו לרצון 'נכסיו' - אלו תפילותיו, 'יטע בהן אדר', פירוש יתפלל על זה בראש חודש אדר, או יפלה ה' את תפילתו, שנאמר אדיר במרום - זה התפילה העומדת ברומו של עולם, ה' - נעשה כולו 'רחמים', יתקבלו בקשותיו ויתמלאו משאלותיו.

רחום וחנון' (שבת קלג:) לרחם על כל יהודי באשר הוא, לשום עיניו וליבו להיות מיצר בצרתם של ישראל. ואף כששורת הדין עמו יכנס לפנים משורת הדין^{לח}. ויותר על הממון המגיע לו, בכדי שלא להקניט ולצער את חברו והמקום ימלא חסרונו.

משנכנס אדר - עת רצון היום לנו

הנה ימים באים, ימי חודש אדר, ומצינו בספה"ק גדולות ונצורות אודות מעלת הימים הבאים עלינו לטובה שהם עת רצון נפלאה ובהם נשמעים התפילות בשמי מרום ומתקבלים ביותר. וכמו שאמר הרה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע (הובא ב'צמח צדיק' אדר ד"ה משנכנס) כי 'אדר' ר"ת ר'עוא ד'רעון א'שתכת, היינו שכל החודש כולו הינו עת רצון לפעול בו דבר ישועה ורחמים.

לז. המוותר לחברו ומסיר מעליו כל טינה שבלב, ואף מסייע לו בעת צרתו, שכרו הרבה מאוד. וגם זאת מצינו בפרשתן (כג ה) 'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו... עזוב תעזוב עמו' ובתרגום 'משפך תשפוק מ'ה דבלפך עלוהי ותפרק עמה', היינו ש'עזוב תעזוב' כל טינה שיש בליבך על 'שונאך' זה ותעמוד לעזרו. ומבאר בספר הקדמון 'ברית מנוחה' שהכוונה היא, אם משבק - תעזוב ותסיר כל אשר יש לך בלבך על חברך, אזי תשבוך - תיעזב אף אתה מכל הצרות הבאות עליך, כי הקב"ה עזוב מעמך את כל חטאיך ותישאר נקי מכל רבב.

וזה לשונו הזהב של ה'פלא יועץ' (ערך וותרנות) ולפעמים שמדת הוותרנות תחיה בעליה ותצילהו מצרה וצוקה, מה טוב חלקה, לא ידע אנוש ערכה.

וכך כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה וכי יריבון) לבאר מה שנאמר בפרשתן (כא יח-ט) 'וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף וגו', ורפא ירפא, ולכאורה צ"ב לשם מה נכתב בתורה 'וכי יריבון', הרי היה די באומרו 'כי יכה איש את רעהו', ומבאר החתם סופר, שהנה נאמר (ישעיה נז ט) 'שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו', ונרמז בזה כי מי שנוהג בשלום לרחוק ולקרוב... אינו צריך להגיע לרופאים, אלא אמר ה' ורפאתיו, אבל מי שאין לו שלום מכל עבריו והוא בעל מריבה בו לא כתיב אמר ה' ורפאתיו אלא 'ורפוא ירפא', וכדרשת חז"ל (ב"ק פה.) מכאן שניתנה רשות לרפוא לרפאות... וכבר כתב ב'בעל הטורים' על הפסוק (טו כו) 'כי אני ה' רופאך' וז"ל, רופאך, הפ"א רפויה שהרפואה שבידי שמים באה בשופי, ושבידי אדם בא בקושי ועל כן 'ורפא' בפרשת משפטים דגוש.

הגה"ק רבי חיים פלאגי זי"ע כתב (רפואה וחיים פי"ב אות עד) 'כשיש חולה בתוך ביתו יעשה ותרנות אפילו עם עופות השמים, ובדוק ומנוסה שיבקשו עליו רחמים'. והוסיפו לרמז בדבריו באופן נפלא, כי פעמים חושב האדם וכי לפלוני אוותר, והרי הוא 'בהמה בתבנית אדם'... לזה כתב לוותר אפילו לעופות השמים, ר"ל, למי שמבלבל אותך ומטריד אותך ממש כציפור המרקדת על הראש... ובאופן כזה, בדוק ומנוסה שיבקשו עליו רחמים...

לח. ולהדיא אמרו חז"ל (ב"מ ל:) 'אמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין'...

וכבר מצינו באחד מגדולי הדורות שהזהיר את בניו בצוואתו, שאם ביום מן הימים יעמוד אחד מבניו בדין תורה ויזכה במשפט, והשני ישמור לו טינה בלב, הרי הוא גוזר עליו שיחדל מאמירת הקדיש לעילוי נשמתו. ורבות יש להתבונן בדבר, שהרי ה'קדיש' טובה עצומה היא עבור הנשמה בגנזי מרומים, והנשמה מצפה מאד שיגמלו עמה חסד זה שתעלה עי"ז מעולם לעולם, ואעפ"כ היה שווה בעיניו לוותר על כל זאת בכדי שבניו ינהגו לפנים משורת הדין ולא יצערו אף יהודי.

באר הפרשה - פרשת משפטים

טוב ומה נעים לעשות חבורה אחת על הדבר הזה מיראי ה' ומחושבי שמו להתענות ביום ערב ר"ח אדר וללמוד בו ביום כל התהילים כולו וכו', עכ"ל ה'תהילה לדוד'. (ואם כי בימינו נחלשו הדורות, ואין התעניות שוות לכל נפש, אך אמירת כל ספר התהילים הרי שייך לכל אחד ואחד).

יה"ר שנזכה בקרוב לכל מיני ברכה וישועה, והסירותי מחלה מקרבך, ובירך את לחמך ואת מימך, שפע רב, ובקרוב 'נצא לחפשי' מעול הגליות בבוא גואל צדק בב"א.

כתב בפירוש 'תהילה לדוד' על תהילים (נדפס בליוורנו שנת תרכ"ו, בהקדמה אות מז) וז"ל, אני הצעיר מצאתי בספר כתב יד וז"ל, וקבלתי מפה אל פה משני המאורות הגדולים, הרב מר קשישא כמוהר"ר אליהו הכהן ז"ל והרב המופלא כמוהר"ר חיים אבועלפיא ז"ל שהם קבלו מתלמידי מורינו רבי חיים ויטאל זי"ע להתענות ביום המשמרה של ר"ח אדר ולקרנות בו כל התהילים כולו, והוא סגולה נפלאה לנשמה, וקבלתי ע"ז ענינים נוראים, עכ"ל. וכיון שהדבר הזה הוא סגולה נפלאה, הגה מה

